

**LIMITELE STATULUI ȘI
LIBERTATEA ÎN OPERA
LUI EDOUARD LABOULAYE**

**LIMITS OF THE STATE AND
FREEDOM IN THE WORK OF
EDOUARD LABOULAYE**

**IONIȚĂ-NICULESCU MIHAELA
PROFESOR DE ISTORIE**

**IONIȚĂ-NICULESCU MIHAELA -
TEACHER OF HISTORY**

**COLEGIUL COMERCIAL
„VIRGIL MADGEARU ” TG-JIU**

**COMMERCIAL COLLEGE
„VIRGIL MADGEARU ” TG-JIU**

1 Introducere

Prea puțin cunoscut în România și de multe ori trecut cu vederea în patria de origine (Franța), Edouard René Laboulaye (1811-1883) aparține „celui de-al doilea liberalism”, alături de Benjamin Constant, F. P. G. Guizot și A. De Tocqueville.

Promotor consecvent al principiilor liberale, Laboulaye a fundamentat întreaga sa operă teoretică pe propria sa experiență politică, într-o societate franceză aflată sub semnul revoluțiilor. Primele sale scrieri politice sunt „Recherches sur la condition civile et politique des femmes” (1843) și „Essai sur les lois criminelles des Romains” (1845). Valoarea acestor studii a determinat de altfel și alegerea sa ca membru al Academiei Franceze. Colaborator la „Journal des Débats”, în 1855 a fondat el însuși „Revue d’Histoire du Droit”. În același an autorul publica „Etudes contemporaines sur l’Allemagne et les pays slaves” și monumentală lucrare „Histoire des Etats-Unis, depuis les premiers essais de colonisation jusqu’à l’adoption de la Constitution fédérale”. Admirator al modelului politic din SUA,

1 Foreword

By far less known in România and for many times unnoticed in his country of origin (France), Edouard René Laboulaye (1811-1883) belongs to „the second liberalism”, together with Benjamin Constant, F. P. G. Guizot and A. De Tocqueville.

Consistent promoter of the liberal principles, Laboulaye has grounded his whole theoretical work on its own political experience within a French society under the sign of the revolutions. His first political writings are „Recherches sur la condition civile et politique des femmes” (1843) and „Essai sur les lois criminelles des Romains” (1845). The value of these studies determined his selection as member of the French Academy. Co-operator with the „Journal des Débats”, in 1855 he has established on his own the „Revue d’Histoire du Droit”. In the same year the authors has published „Etudes contemporaines sur l’Allemagne et les pays slaves” and the great work „Histoire des Etats-Unis, depuis les premiers essais de colonisation jusqu’à l’adoption de la Constitution fédérale”. Admirer of the

filosoful francez a fost un adevărat „propagandist” al școlii americane în mediile liberale franceze, deși spre deosebire de Tocqueville nu a fost niciodată în America. În „Paris en Amérique” (1856), el propunea precum Tocqueville, Jules Ferry sau Paul Leroy – Beaulieu noțiunea de „self-government” tutelei administrative tipice pentru regimul francez în vremea celui de-al doilea Imperiu [1, pag6].

Critica acestui regim a constituit obiectul principal al scrierilor sale din perioada liberalizării celui de-al doilea Imperiu, în condițiile publicării de către Laboulaye a celei mai substanțiale părți din opera sa. Relevante pentru preocupările sale în ceea ce privește ideea de libertate a cetățeanului și de filosofia statului sunt „Etudes morales et politiques” (1862), „L’etat et ses limites ” (1863), „Le Parti libéral, son programme et son avenir”(1863).

În timpul guvernării lui Thiers, în momentul în care a devenit deputat, cărțile sale cunoscuseră deja numeroase reeditări. În anul 1873 a devenit administrator la Collège de France, pentru ca în 1875 să fie ales senator pe viață. În această ultimă calitate, a fost raportorul legii din 19 iulie 1875 prin care se institua libertatea învățământului superior în Franța, după ce doar cu câteva luni mai înainte a eșuat în susținerea unui proiect privind instituirea formei republicane de guvernare, cu un parlament bicameral.

Calitățile intelectuale și exemplaritatea scrierilor sale politice au fost apreciate de istorici ai gândirii liberale precum Georges Burdeau. Laboulaye face parte din familia intelectuală a lui Constant, a Doamnei de Staël și a lui Tocqueville [1 pag 12].

2 Statul și limitele sale

Cultivând o filosofie a istoriei bazată pe experiență, Laboulaye a încercat să demonstreze că „statul nu e binefăcător decât în limita atribuțiilor sale legitime” și că acesta „nu poate înlocui activitatea

political model of USA, the French philosopher has been a true „propagandist” of the American school in the French liberal mediums, though, in comparison with Tocqueville he has never travelled to America. In „Paris en Amérique” (1856), he has proposed, like Tocqueville, Jules Ferry or Paul Leroy – Beaulieu, too, the notion of „self-government” to the administrative trusteeship typical for the French regime in the time of the second Empire [1, pag6].

The critics of this regime made up the main object of his writings of the period of liberalisation of the second Empire, under the conditions of publishing of the part Laboulaye of the most substantial part of his work. Relevant for his concerns as regard the idea of freedom of the citizen and the philosophy of the state are the „Etudes morales et politiques” (1862), „L’etat et ses limites ” (1863), „Le Parti libéral, son programme et son avenir”(1863).

In the time of the rule of Thiers, the moment he became deputy, his books have already been published for many times. In the year 1873 he became administrator with the Collège de France and in 1875 he has been selected as senator for life. In this last quality, he has been the rapporteur of the rule dd. July 19-th, 1875 through the agency of which has been established the freedom of the university education in France, after which, only some months before, he had not succeeded to support a project concerning the establishment of the republican form of rule, with a bicameral parliament.

The intellectual qualities and the exemplarity of his political writings have been appreciated by the historians of the liberal thinking like Georges Burdeau. Laboulaye belongs to the intellectual family of Constant, of Madame de Staël and Tocqueville [1 pag 12].

2 The State and its Limits

Practicing a philosophy of history based upon experience, Laboulaye has tried to demonstrate that „the state is not a benefactor than only within the limit of its legitimacy tasks” and this „cannot replace

individului prin mecanismul unei administrații". Studiul consacrat statului, „L'etat et ses limites” a fost apreciat ca o sinteză foarte personală a ideilor lui Humboldt și Mill, dar și ale unor autori mai puțin cunoscuți, în scopul determinării sferei puterii și sferei libertății. Analizând modelele politice ale Europei începând cu antichitatea greco-romană până în modernitate, autorul s-a pronunțat împotriva oricărei forme de despotism, inclusiv împotriva celui impus de revoluția franceză în numele ideii de libertate. El însuși afirma: „statul sau, dacă vreți, suveranitatea are niște limite naturale, unde puterea și dreptul său încetează. În acest moment, dacă exceptăm Anglia, Belgia, Olanda, Elveția, o astfel de idee nu este deloc urmată în Europa. Statul este totul, suveranitatea nu are limite, centralizarea a luat amploare în fiecare zi” [1 pag. 27].

Admirator al lui Voltaire și Montesquieu, dar și al lui John Locke, Laboulaye a evidențiat faptul că acești gânditori au avut în comun preocupările pentru diminuarea puterii statului, și promovarea ideii de autoritate civilă cu anumite limite, opusă statului absolut.

Adept al reformelor în beneficiul cetățeanului și al stabilității societății, politicianul liberal a criticat ideile lui Rousseau prin prisma efectelor produse atât de Revoluția Franceză din 1789, cât și de Revoluțiile anului 1848. În viziunea sa, „Revoluția din 1848 a arătat cât de străină este generația noastră de ideile liberale. Sub Restaurație, adevăratele principii au fost apărate. În 1848, se revenea la cele mai fatale erori ale primei revoluții. Unii publiciști proclamau că individul este făcut pentru societate și nu societatea pentru individ, revenirea la Contractul social și la Tirania Convenției. Unii utopiști suprimau familia și propuneau să încarzarmeză Franța într-un atelier; unii legislatori, plini de prejudecăți și de invidii de la 1789, nu-și imaginau nimic mai bun pentru a institui domnia democrației decât supunerea

the activity of the individual through the agency of the mechanism of an administration". The study on the state, „L'etat et ses limites” has been appreciated to be a very personal synthesis of the ideas of Humboldt and Mill, but also of other authors, less well-known, to the end of determining the sphere of the power and the sphere of the freedom. Submitting to the analysis the political models of Europe starting from the Roman-Greek antiquity and until the modern times, the author pronounced himself against any form of despotism, inclusively against the one imposed by the French revolution in the name of the idea of freedom. He himself states: „the bas state, or, if you want, the sovereignty, has some natural limits, where its power and justice shall cease. This right moment, if excepting England, Belgium, Netherland, Switzerland, such an idea is not at all followed in Europe. The state is all, the sovereignty has not limits, the centralization increased a lot, day by day” [1 pag. 27].

Admirer of Voltaire and Montesquieu, but also of John Locke, Laboulaye underlined the fact that these thinkers had in common with each other the concerns for diminishing the power of the state and promoting the idea of civil authority within certain limits, as opposed to the absolute state.

Advocate of the reforms for the well-being of the citizen and the stability of the society, the liberal politician criticized the ideas of Rousseau through the prism of the effects resulted both in the French Revolution of 1789 and in the Revolutions of the year 1848. In his vision, „The revolution of 1848 has shown how strange is our generation to the liberal ideas. Under Restauration, the true principles has been protected. In 1848, they have come back to the most fatal errors of the first revolution. Some publishers have proclaimed that the individual is made for the society and not the society for the individual, to come back to the Social Contract and to the Tyranny of the Convention. Some Utopians have suppressed the family and proposed to barrack the

puterii executive, ca și cum o autoritate energetică nu ar fi fost prima garanție a libertății"[4 pag. 56].

În continuare, autorul preciza: „Istoria Franței în 1848 este cea a Germaniei, a Spaniei, a Italiei, a tuturor țărilor în care libertatea nu pătrunsesse în moravuri. În vreme ce Anglia, Olanda, Belgia, mândre de instituțiile lor priveau fără neliniște furtuna care vuia în jurul lor, în alte părți ale continentului era proclamată pretutindeni suveranitatea populară și se discutau constituții imposibile care au ținut doar o zi”[1 pag. 57].

Spre deosebire de Benjamin Constant, originile modernității politice au fost identificate de autor în „revoluția creștină”: pentru el, Hristos a instaurat „regimul separației”, prin distincția dintre cetățean și credincios, drepturile creștinului și conștiința individului. În viziunea lui Laboulaye, individualismul este o creație mixtă, născut la intersecția spiritului barbar al germanilor și a influenței Bisericii, mai cu seamă a protestantismului considerat ca o „a doua revoluție creștină”.

În „Separarea bisericii de stat”, s-a pronunțat pentru separarea reală a bisericii de stat indiferent de natura cultului, considerând acest fapt o condiție esențială a democrației liberale. Astfel, „orice religie de stat e o religie moartă; orice Biserică separată de stat e o Biserică vie pentru că separarea va spori influența creștinismului”[1 pag. 160].

3 Ipotezele libertății umane

„Despre libertatea presei” este un capitol din lucrarea consacrată partidei liberale apărută în 1863. „Le parti liberal. Son programme et son avenir” este, exceptând trilogia consacrată istoriei Statelor Unite, singura operă sistematică de mari proporții scrisă de Laboulaye. Ea se deschide cu o sugestivă evocare a relației dintre liberalism și democrație: „acum patruzeci de ani, Royer-Collard repeta, pe un ton profetic, cuvintele

France within a workshop; some legislators, full of prejudices and envies from 1789, did not imagine themselves something better in order to institute the rule of the democracy than subduing the executive power, as it seemed that an energetic authority would not have been the first guarantee of the freedom”[4 pag. 56].

Afterwards, the author has pointed out that : „The history of France in 1848 is the one of Germany, Spain, Italy and of all the countries where the freedom did not penetrate in the customs. If England, Netherland, Belgium, proud by their institutions have waited without restless the storm developed around them, in other parts of the continent has everywhere been proclaimed the people sovereignty and were debated impossible constitutions impossible which have been hold as valid only for a day”[1 pag. 57].

Unlike Benjamin Constant, the origins of the political modernism have been identified by the author in the „Christian revolution”: for him, Christ has established the „regime of separation”, through the agency of the distinction between the citizen and devotee, the right of the Christian man and the consciousness of the individual. In the vision of Laboulaye, the individualism is a mixed creation, born at the crossword of the barbarian spirit of German people and the influence of the Church, specially of the Protestantism, considered to be „the second Christian revolution”.

In the „Separation of the Church to the State”, he pronounced himself for the actual separation of the church to the state, no matter the kind of the worship, considering this fact as an essential condition of the liberal democracy. So, „any state religion is a dead religion; any Church separated to the state is a living Church, since the separation shall increase the influence of the Christianity”[1 page. 160].

3 Hypostases of Human Freedom

„On the Liberty of the Press” is a chapter of the work dedicated to liberal party appeared in 1863. „Le parti liberal. Son

domnului de Serre: democrația curge cu repeziciune. De atunci încolo, fluviul nu a reintrat în matcă. Azi, principala noastră problemă este organizarea democrației - și anume, nu închizând-o în niște forme sterile, ci zdrobindu-i lanțurile și obișnuind-o să trăiască pe picioarele ei proprii. Există două specii ale democrației: cea dintâi se spune și îl flatează pe stăpân, pentru ca a doua zi să-l doboare și să-l insulte - aceasta e democrația Cezarilor, o democrație ignorantă și revoluționară, căci ea înseamnă domnia mulțimii, a dorințelor și a pasiunilor. Cealaltă specie este democrația creștină, luminată, truditore, în care fiecare individ învață, încă din copilărie, să se guverneze pe sine și, guvernându-se, învață să respecte dreptul celuilalt, legea protectoare a drepturilor individuale, autoritatea care veghează la respectarea legii. Partida liberală o susține și pretinde că o constituie pe aceasta din urmă". [1 pag. 19]

Laboulaye distinge două tipuri de libertăți: "unele subsistă prin ele însele și sunt numite în zilele noastre libertăți individuale, sociale, municipale", celelalte "servesc drept garanții primelor și se numesc libertăți politice". Prima parte a cărții lui Laboulaye e consacrată libertăților individuale, sociale și municipale, cea de-a doua - libertăților politice; ambele sunt necesare, spune autorul, iar partida liberală se distinge prin aceea că, spre deosebire de liberalii din anii 1814 - 1848, a înțeles că "libertățile politice nu sunt nimic prin ele însele și că poporul se sătura de ele ca de niște forme goale și înșelătoare, dacă în spatele lor nu există drepturile individuale și sociale, care reprezintă fondul și substanța libertății".

Laboulaye descrie în detaliu formele libertăților individuale - libertatea persoanei, a acțiunilor și a bunurilor - într-o terminologie foarte apropiată de cea a lui Locke și Constant. Libertățile sociale cunosc și ele mai multe forme: libertatea cultului (care presupune

programme et son avenir" is, excepting the trilogy dedicated to the history of the United States, the single systematical work of high proportions written by Laboulaye. It starts itself with a suggestive evocation of the relationship between the liberalism and democracy: "forty years ago, Royer-Collard repeated, under a prophetic tone the words of Mr. de Serre: the democracy goes fast. From then, the river has not come back to its bed. Today, our main problem is to organize the democracy - namely, not by closing it in sterile forms, but breaking its chains and letting it to get used to live on its own. There are two species of democracy: the first one subdues to and flatters the master, but the second day it destroys him and abuses him - this is the democracy of Caesars, an ignorant and revolutionary democracy, since it means the rule of the crowd, of the desires and passions. The other kind is the Christian democracy, illuminated, toiling, where each individual leans from the childhood to rule himself and ruling himself, he learns to observe the right of the other man, the protecting law of the individual rights, the authority surveying the observance of the law. The liberal party supports it and claims to make up the last one". [1 page. 19]

Laboulaye fins out two types of freedoms: "ones of them subsists by themselves and are named nowadays individual, social, municipal freedoms", the other ones "serve as guarantees to the first ones and are named political freedoms". The first part of the book of Laboulaye is dedicated to the individual, sociale and municipal freedoms, the second one - to the political freedoms; both of them are necessary, told the author, and the liberal party is different thank to the fact that, unlike the liberals of the years 1814 - 1848, it understood that "the political freedoms are nothing by themselves and the people shall become satiated of them, like of some empty and deceptive forms, if they are not supported by the individual and social rights, which make up the fund and substance of the freedom".

Laboulaye describes in detail the forms

separarea Bisericii de stat), libertatea educației, libertatea milei ("Lasati toate bisericile, toate școlile, toate partidele să se înfrunte în această arenă", scrie Laboulaye), în sfârșit, libertatea de asociere. Dintre libertățile municipale - adică libertăților "comunităților locale, ale grupurilor naturale care există prin forța lucrurilor și care au interese și drepturi particulare" - Laboulaye insistă asupra libertății de a stabili propriul impozit.

Prima parte a cărții se încheie cu o reflecție generală: "în ultimii șaptezeci de ani, țara noastră a fost pradă unei lupte nemiloase: puterea a vrut să uzurpe libertatea, libertatea a vrut să anatemizeze puterea; am tremurat fără încetare între despotism și anarhie. Când oare vom înțelege că puterea și libertatea nu sunt doi dușmani, că fiecare are propriul său domeniu și propria sa domnie și că, dacă fiecare acționează în limitele sale, libertatea îmbogățește și întărește puterea, iar puterea asigură și întărește libertatea?". Cea de-a doua parte a volumului se deschide cu o explicație generală a felului în care libertățile politice le pot garanta pe cele individuale, sociale și municipale: "există, de fapt, două maniere: una generală, care constă în a atribui națiunii și reprezentanților săi o parte din controlul și influența asupra treburilor publice, și, respectiv, una particulară, care constă în a acorda fiecărui cetățean asigurarea că în caz de violență sau de nedreptate, plângerea sa va fi ascultată de către țară, iar dreptul său va fi răzbuțat".

Plasată într-un context intelectual care trimite mai degrabă la ideile lui Constant decât la cele ale lui Tocqueville, definiția libertății politice conține patru elemente: "(1) un sufragiu electoral suficient de larg pentru ca marea majoritate a națiunii să ia parte la treburile publice; (2) o reprezentanță națională, liber aleasă, care exercită

of the individual freedom - the freedom of the person, of actions and goods - by a terminology very closed to the one of the Locke and Constant. The social freedoms also know many forms: the worship freedom (which suppose the separation of the Church to the state), the education freedom, the charity freedom ("Let all the churches, schools, parties to to face each other in this arena", writes Laboulaye), finally, the freedom of association. Among the municipal freedoms - namely the freedoms of the "local communities, natural groups existing by the force of the things and having particular interests and rights" - Laboulaye insist on the freedom of establishing its own tax.

The first part of the book closes itself with a general meditation: "in the last seventy years our country remained prey of pitiless fight: the power wanted to usurp the freedom, the freedom wanted to anathematize the power; we continuously trembled between despotism and anarchy. When shall we understand that the power and freedom are not two enemies, that each has its own field and its own sovereignty and if, each acts within its own limits, the freedom shall make the power more rich and strong and the power shall provide for and make the freedom more strong?". The second part of the tome starts with a general explanation on the way the political freedoms can guarantee the individual, social and municipal freedoms: "there are, in fact, two manners: a general one, made up of the act of assigning to the nation and its representatives a part of the control and influence on the public works and, respectively, a particular one, made up of the act of granting to each citizen the assurance that in case of violence and injustice, his claim shall be listen by the country and his right shall be avenged".

Placed within an intellectual context which reminds specially the ideas of Constant than the ones of Tocqueville, the definition of the political freedom includes four elements: "(1) an electoral suffrage enough large so that the great majority of the

asupra guvernului o influență și un control legitim și care are ultimul cuvânt în materie de legislație, de finanțe, de pace și de război; (3) o magistratură independentă și suverană, care nu are a se teme de putere și nici a aștepta ceva de la aceasta, și care apără legile și libertatea individuală prin judecătorii inamovibili sau prin curtea cu jurați; (4) o presă eliberată de toate piedicile administrative și care are dreptul de a spune orice, dar nu și dreptul de a aduce injurii sau de a incita la crimă".

Laboulaye caracterizează apoi aceste patru elemente, care puteau fi regăsite, în opinia sa, în Anglia, în America, în Belgia, în Olanda și în Elveția. Întrucât e o "forță atotputernică", sufragiul universal trebuie pregătit de o "educație populară", printr-o trudă continuă; în privința Reprezentantei Naționale, Laboulaye pledează pentru bicameralism, căci, scria el, "orice adunare unică, indiferent că e constituantă sau legislativă, va impinge țara la anarhie și la revoluție"; imparțialitatea justiției este descrisă folosind din plin argumentarul lui Benjamin Constant; în fine, capitolul despre libertatea presei - tradus în culegerea de față - insistă asupra garanțiilor pe care le oferă "cea mai energetică și mai sigură" dintre libertățile politice, "piatra de temelie a adevăratului liberalism". Finalul cărții seamănă cu un manifest: rezumat în formula "libertate individuală, socială și politică", programul "democrației franceze" sau al "partidei liberale" trebuia să "termine Revoluția" unind Franța "într-un singur suflet și o singură viață".

„America înțelege libertatea cu totul altfel decât Franța, căci ea are parte, în fond, de libertatea engleză. În Franța, libertatea a fost așezată doar în Cartă și s-a crezut că existența a doua Camere, a unei legi electorale și abolirea cenzurii sunt suficiente. Enormă centralizare, administrația imperială, existența unei religii de stat și confiscarea guvernamentală a educației nu i-au

nation take part to the public tasks; (2) a national board of representatives, freely chosen, which exert on the government an influence and legitimate control and which shall have the last word on the topics of legislation, finances, peace and war; (3) an independent and sovereign magistrate which is not afraid of the power, nor it wait for something of its part and which protect the laws and the individual freedom through the irremovable judges or the court of jury men; (4) a press which shall be free of all the administrative obstacles and has the right to tell anything, but not the right of make outrages or to urge to crime".

Then, Laboulaye characterizes these four elements, which could be found out, in his opinion, in England, in America, in Belgium, in Netherlands and Switzerland. Since it is "almighty force", the universal suffrage must be prepared by an "education of people", by a continuous effort; concerning the National Board of Representatives, Laboulaye pleads for the bicameralism, since, has he written, "any unique assembly, no matter it is constituent or legislative, shall direct the country to the anarchy and revolution"; the fairness of the justice is described with the full use of the argument of Benjamin Constant; finally, the chapter on the freedom of the press - translated in the present collection - insists on the guarantees granted by the "most energetic and sure of the" political freedoms, "the corner stone of the true liberalism". The final of the book is like a manifesto summarized in the formula "individual, social and political freedom", the programmed of the "French democracy" or of the "liberal party" had "to finalize the Revolution" joining the France "in a single soul and a single life".

„America understands the freedom completely different to the France, since it takes advantage, after all, of the English freedom. In France the freedom has been laid on only in the Chart and they believed that the existence of two Chambers, of an electoral law and the abolition of the censorship are enough. The politicians were

deranjat pe politicieni {...}. Dimpotrivă, în Statele Unite, se știe că libertatea e un lucru atât de greu încât ar zdrobi totul sub greutatea sa; nimic în afară de ea însăși nu o poate susține. Iată de ce ea a fost așezată la temelia societății", afirma Edouard Laboulaye în discursurile sale politice.

Bibliografie

Edouard Laboulaye, "Limitele statului și alte scrieri politice", Editura Nemira, București, 2001

not disturbed by the enormous centralization, the imperial administration, the existence of a state religion and the seizure of the education of the part of the government {...}. Contrary, in the United States it is well known that the freedom is by far such a hard thing that it could break all under its own weight; nothing excepting itself could support it. That is why it has been laid on the ground of the society", states Edouard Laboulaye in his political speeches.

Bibliography

Edouard Laboulaye, "Limitele statului și alte scrieri politice", Editura Nemira, București, 2001